

---

*Een beleid voor archiefbescheiden en
bibliotheekcollecties in Vlaanderen?
Een gesprek met Guy De Witte*

INTERVIEW

Vanuit de Rabotstraat in Gent streeft Guy De Witte naar enig Vlaams beleid om archiefbescheiden en bibliotheekcollecties te preserven, te conserveren en te restaureren. Niet eenvoudig, want net als een handvol collega's, die zoals Guy op zelfstandige basis actief zijn, staat hij er haast alleen voor. Een echte uitdaging voor iemand die veel van zijn kennis en ervaring uit het buitenland haalde en weet dat het daar wél allemaal kan. Een profiel van een bezielde vechter.

**OPLEIDING, UNIEK
MAAR INTUSSEN OPGEDOekt**

Guy De Witte had van kindsbeen een grote liefde voor geschiedenis en voor boeken. Toch werd hij ergotherapeut. De eerste knepen van boekbinden en vergulden leerde hij op avondschool. Na verloop van tijd zag hij kans de twee aan elkaar te koppelen: boekbinden werd ingeschakeld als therapeutisch middel voor psychiatrische patiënten.

Toen in 1984 het Hoger Instituut voor Conservatie en Restauratie van het Boek (Hicoreb) in Gent werd opgericht op initiatief van de Vlaamse Handboekbindersgilde, bracht dat een onomkeerbare verandering teweeg in de Vlaamse situatie. Drie jaar lang kon Guy De Witte rechtstreeks van gerenommeerde binnenlandse en buitenlandse specialisten kennis opdoen. Het eerste jaar was er geen sprake van restaureren, enkel van preserven en van modellen maken om zo structuren te begrijpen en ermee te leren werken.

Tijdens het tweede en het derde jaar werd er geconserveerd en gerestoureerd onder deskundige begeleiding. Dit alles werd onderbouwd met een stevige theoretische achtergrond onder het alziend oog van een internationale wetenschappelijke adviesraad. De opleiding werd afgesloten met een thesis.

GEEN STATUUT IN VLAANDEREN

Het Hicoreb heeft het amper twee cycli uitgehouden, wegens te weinig studenten en een curriculum dat niet voor subsidiëring in aanmerking kwam. Van de elf afgestudeerden zijn er twee aan de slag in Nederland en nog zes in Vlaanderen, bij ons allemaal met een statuut als zelfstandige. Want Vlaanderen kent helemaal niet de gewoonte om een preservatie- of restauratie-atelier te verbinden aan een instelling, zoals dat vooral in de Angelsaksische wereld maar ook in Duitsland, Italië en Nederland gebruikelijk is.

Guy De Witte: "Een tijd geleden was een personeelslid van het Museum Plantin-Moretus verantwoordelijk voor restauraties. Na zijn pensionering werd

*Interview:
Marijke Hoflack en Peter Van den Broeck*

hij vervangen door een halftijdse – maar intussen voltijdse – collega van het Hicoreb. In het Stadsarchief van Gent is iemand zes maanden aan de slag geweest. Nu is er niemand meer. De Koninklijke Bibliotheek heeft slechts één personeelslid dat verantwoordelijk is voor de conservering van prenten en affiches. Ik vrees dat we het daarmee zowat hebben gehad. Bovendien staat in al die gevallen de bezoldiging niet in verhouding tot de verantwoordelijkheid die met de job gepaard gaat. Dat komt omdat de beleidsverantwoordelijken er geen idee van hebben wat ons werk allemaal inhoudt, welke opleiding wij genoten hebben en welke meerwaarde wij kunnen betekenen voor het behoud

moet besteden aan preservering en conservering. Misschien lijkt dat niet veel, maar bij ons bestaat deze verplichting niet. Terwijl wij toch een enorme rijkdom hebben aan handschriften, historische drukken en grafiek, veel meer zelfs dan Nederland. En Nederland is heus geen voorloper: de Angelsaksische wereld, Duitsland en Italië staan nog stukken verder. Bij ons worden papier en boek nog veel te veel stiefmoederlijk behandeld. Een echte verklaring is hier niet voor. Wat voor monumenten en schilderijen wel kan, kan voor historische boekcollecties en archief nog niet. Misschien omdat we hier geen traditie in hebben. Om onze rijkdom te vrijwaren is er dringend nood aan een geïntegreerd

beleid. De erfgoedconvenants van de Vlaamse regering zijn een goede start, maar gaan niet ver genoeg en laten het initiatief te veel over aan lokale overheden. Ik sta positief tegenover elk initiatief, maar om adequaat en optimaal de aanwezige middelen te gebruiken is het aangewezen een globaal beleid uit te werken en dat is er nog lang niet."

GUY DE WITTE: "BIJ ONS WORDEN HET PAPIER EN HET BOEK NOG VEEL TE STIEFMOEDERLIJK BEHANDELD, ZONDER DAT ER EEN ECHTE VERKLARING VOOR IS. WAT VOOR MONUMENTEN EN SCHILDERIEN WEL KAN, KAN NOG NIET VOOR HISTORISCHE BOEKCOLLECTIES EN ARCHIEF."

van ons patrimonium. Het gebrek aan waardering wordt bovendien in de hand gewerkt door het gebrek aan een degelijke opleiding en beroepsbescherming. Te veel amateurs verzieken het landschap. Een beschermd statuut is een absolute noodzaak geworden."

BUITENLANDSE VOORBEELDEN

"Op een ander is het beter" is in het werkveld van Guy De Witte geen cliché. "In Nederland is bepaald dat elke instelling 5% van haar budget

HET STUK ALS UITGANGSPUNT

In dit desolate landschap slaagde Guy De Witte er toch in om als zelfstandig restaurateur geaccrediteerd te worden door het Engelse 'Institute of Paper Conservation'. Dat lukt wellicht mede dankzij veel inzet en idealisme en een grote liefde voor het boek. Hoe gaat hij te werk?

Guy De Witte: "Krijg ik een vraag om een werk te conserveren en te restaureren, dan vraag ik de opdrachtge-

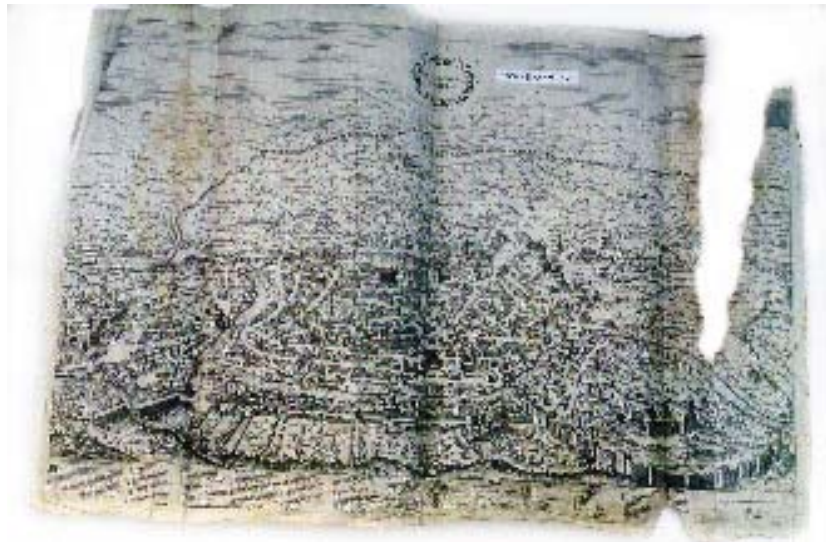
ver altijd eerst naar de historische context van het werk en hoe het na de conservering zal worden gebruikt. Het werk zelf is het uitgangspunt voor elke behandeling. Een oud werk heeft een eigen karakter, waar je respect voor moet opbrengen. Je moet er dus eerst een voorstudie van maken. Ik kreeg ooit een religieus werk aangeboden dat nog door Guido Gezelle was gebruikt, met de vraag het te conserveren. Het had geen band en het laatste deel was beschimmeld. Tijdens het vooronderzoek bleek dat het werk ook in Gezelles tijd geen band had. De vraag was dan ook: is het boek op zich belangrijk of is het belangrijk als een deel van de werkomgeving van Gezelle? Dit laatste was het geval en daarom is er geopteerd om het boek als object te bewaren zonder band, als getuigenis van de werkomgeving van Gezelle. Ik heb de beschimmelde katernen losgemaakt, het papier behandeld en de katernen met dezelfde draad opnieuw genaaid in dezelfde naaigaten, want de draad was nog van een voldoende kwaliteit. De geconserveerde band werd dan opgeborgen in een op maat gemaakte zuurvrije conservatiedoos."

Ergo was het gesteld met een IATO-atlas die in Sint-Niklaas werd bewaard. IATO staat voor Italian Atlas to Order en verwijst naar de praktijk rond 1550-1570 in Italië om een aantal kaarten te bundelen volgens de persoonlijke interesses en de portemonnee van een opdrachtgever. De IATO-atlas is de voorloper van onze atlasen. Vandaag zijn er wereldwijd nog een zestigtal van die bundels gekend. In Sint-Niklaas werd zowat dertig jaar geleden een dergelijke bundeling van honderd kaarten herkend als een IATO-atlas. De kaarten staken in een perkamenten band, die te klein was en waartoe de kaarten dan maar werden gevouwen tot ze erin pasten. Het

Een beleid voor archiefbescheiden en bibliotheekcollecties in Vlaanderen?

resultaat was desastreus: de kaarten waren gescheurd, uitgerafeld, vertoonden sporen van schimmel en waterschade... Deze atlas, die nageenog onbekend was en die een toekomst als studieobject tegemoet ging, moest geconserveerd en gepreserveerd worden en toch manipuleerbaar blijven voor onderzoek. Geen sinecure, want de beste manier om de atlas op korte termijn weer te beschadigen bestond erin de kaarten opnieuw in de band te stoppen.

Na het vooronderzoek zijn we tot een bevredigende oplossing gekomen voor alle partijen. We hebben alle kaarten gefotografeerd: 90% van de gebruikers heeft aan de foto's genoeg voor onderzoek. Daarna hebben we ze geconserveerd, in passe-partouts gemonteerd en in zuurvrije dozen opgeborgen. De 10% van de gebruikers die de echte kaarten nodig heeft, kan nu de passe-partout vastnemen. De hele operatie is omkeerbaar, want de kaarten kunnen steeds uit de passe-partout genomen worden en weer in de band gemonteerd als dat ooit nodig mocht blijken. Voor en tijdens het

Een kaart uit de IATO-atlas vóór de behandeling.

hele proces is immers alles beschreven, gedocumenteerd en gefotografeerd.

EEN ETHISCHE CODE VOOR RESTAURATEURS

Professionele restaurateurs zijn gebonden aan een ethische code. Deze code, die vrijwel universeel is, wordt opgelegd door de beroepsverenigingen. Zo ook door het 'Institute of Paper Conservation' in Engeland, waar Guy De Witte geaccrediteerd is. Wie deze code niet volgt, kijkt aan tegen de annulering van zijn accreditatie.

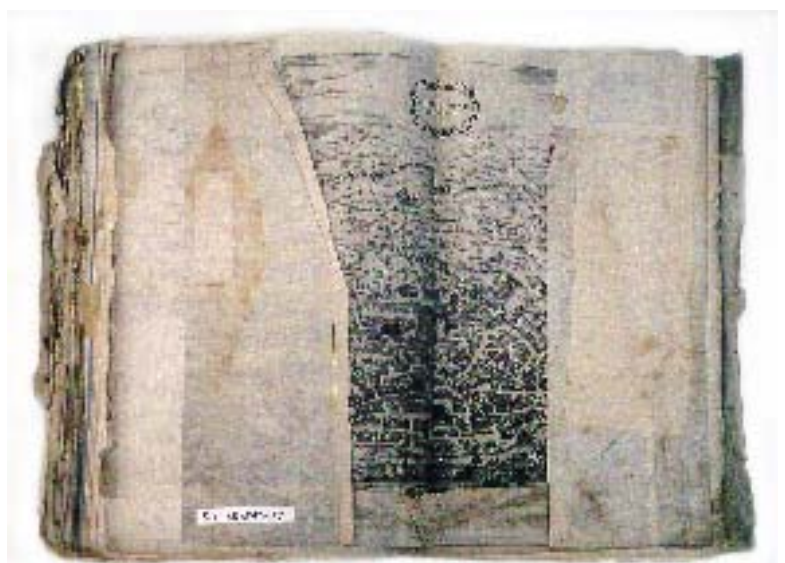
In de ethische code staat onder meer dat:

- de ingreep zo minimaal mogelijk moet zijn, rekening houdend met het toekomstig gebruik;
- het originele materiaal zo veel mogelijk behouden moet blijven;
- nieuw materiaal van een goede kwaliteit moet zijn;
- alleen aanvaardbare behandelingen uitgevoerd worden;
- uitgevoerde behandelingen zo omkeerbaar mogelijk moeten zijn;
- alles gedocumenteerd moet worden.

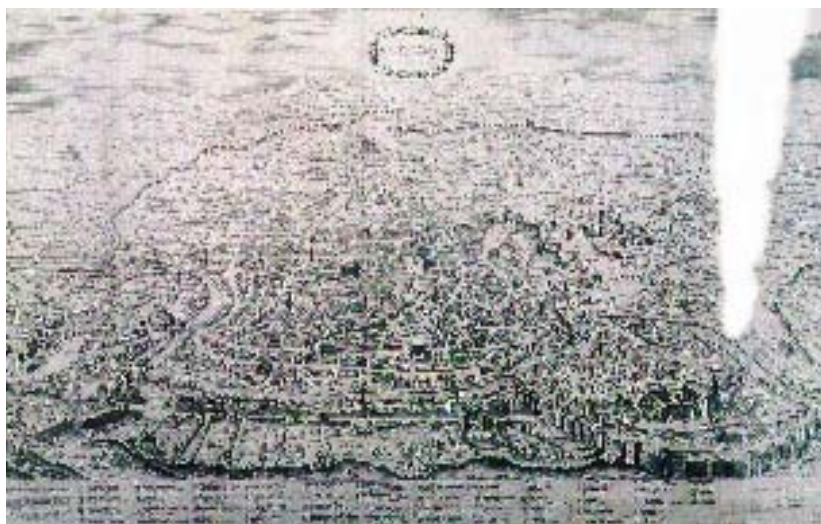
Die code botst nogal eens met commerciële argumenten. In de praktijk komt een restaurateur de meest bizarre toestanden tegen: een band van een bepaald boek wordt om een ander

De Sint-Niklase IATO-atlas in gesloten (links) en open (rechts) toestand, voor hij een behandeling kreeg. De kaarten waren gevouwen tot ze in de band pasten. Na de behandeling werden ze niet meer in een band samengebracht. Ze werden gefotografeerd, geconserveerd, in een passe-partout gestopt en in zuurvrije dozen opgeborgen. Met de foto's kunnen 90% van de gebruikers voortgeholpen worden. Bovendien is de hele operatie omkeerbaar.

Dezelfde kaart uit de IATO-atlas na de behandeling.

boek gebracht. Zo kreeg Guy De Witte ooit een editie van de *Fables de la Fontaine* in handen met een vergulde band van een religieus werk eromheen. Voor hem kunnen dergelijke praktijken uiteraard niet.

Globale Adviezen

Naast de restauratie van individuele stukken, geeft Guy De Witte ook globale adviezen voor de preservatie van grote collecties en voor het opstellen van een geïntegreerd preservatiebeleid.

Een instelling die Guy De Witte om een globaal advies vraagt, staat zelf meestal versted van de hoeveelheid informatie die hij daarvoor nodig heeft. Het eerste werk is immers een globale studie van het gebouw, de collectie en de werking van het personeel. Hij moet een idee krijgen van de inhoud van de collectie en hoe ermee wordt omgegaan, hij heeft een plan nodig van de opstelling van de collectie in het gebouw, de plaats van alle leidingen, hij moet weten hoe het personeel omgaat met de collectie, welke maatregelen er genomen zijn inzake veiligheid en gezondheid, brand en diefstal...

Andermaal heeft het buitenland voor-sprong op de Vlaamse realiteit. In Engeland en Amerika bijvoorbeeld gelden algemene principes, maar elke instel-

ling voert daarbinnen een eigen beleid. Dit is een gezamenlijke taak voor de bibliothecaris of archivaris, de preservation officer of een restaurateur, en de financieel beheerder. Zij bepalen samen de doelstellingen, de prioritei-

“WE ZULLEN KEUZES MOETEN MAKEN. DEZELFDE OUDE KRANTEN KUNNEN NIET LANGER IN TIEN BIBLIOTHEKEN OF ARCHIEVEN FYSIEK BEWAARD WORDEN. LATEN WE STELLEN DAT TWEE KEER VOLSTAAT, BIJ VOORKEUR IN DIE INSTELLINGEN WAAR ZE HET BEST AANSLUITEN BIJ DE PRIMAIRE DOELSTELLINGEN. ANDERE INSTELLINGEN KUNNEN DE INHOUD DIGITAAL TER BESCHIKKING STELLEN.”

ten van de instelling, en de manier waarop werken worden verworven, ontsloten en ter beschikking gesteld. Zij spreken zich uit over hoe de stukken worden bewaard, over de lokatie, het transport, het leeszaal-

reglement, gedragsregels voor tentoonstellingen... Zij vertegenwoordigen tegenstrijdige belangen, want een archivaris wil stukken beheren, een gebruiker heeft informatie nodig en een preservation officer zou liefst alles veilig wegstoppen. Maar het resultaat is een werkbaar compromis waarin iedereen zichzelf terugvindt. Het publiek wordt actief bij de preservatie betrokken door het organiseren van wat ‘public awareness training’ wordt genoemd, een bewustmaking van publiek en gebruiker aan de hand van voordrachten, workshops...

In verschillende instellingen in Vlaanderen vervulde Guy De Witte de functie van preservation officer. “Ik ga na of het gebouw geschikt is: temperatuur, vochtigheid, licht, UV-straling zijn enkele van de belangrijke factoren. Vervolgens onderzoek ik de fysieke

toestand van de collectie. Pas dan kom ik toe aan conclusies en aan het formuleren van een advies in een rapport. Met zo’n studie kan een instelling wel degelijk iets bereiken en zelf projecten starten onder begeleiding. In het Stadsarchief van

Sint-Niklaas bijvoorbeeld werden registers van cultuurhistorisch belang in hun voortbestaan bedreigd. In een eerste fase werden de registers in op maat gemaakte zuurvrije fasedozen bewaard. Deze dozen werden door

VERLOOP VAN EEN GLOBALE STUDIE

- VOORBEREIDENDE GESPREKKEN MET DE ANDERE VERANTWOORDELIJKEN
- UITVOEREN VAN ONDERZOEKEN NAAR DE GESCHIKTHEID VAN DE BEWARINGSRUIMTE
- UITVOEREN VAN EEN SCREENING NAAR DE HUIDIGE FYSIEKE TOESTAND VAN DE BIBLIOTHEEK-COLLECTIES OF ARCHIEFBESCHIEDEN
- ANALYSEREN VAN DE GEGEVENS
- OPSTELLEN VAN EEN RAPPORT MET AANSLUITENDE ADVIEZEN
- BESPREKEN VAN HET RAPPORT MET DE ANDERE VERANTWOORDELIJKEN

Een beleid voor archiefdocumenten en bibliotheekcollecties in Vlaanderen?

het eigen personeel vervaardigd. Verdere fasen zijn nu in uitvoering. Alle projecten maken deel uit van een conserveringsbeleid op langere termijn.

In Brugge heeft een soortgelijke studie eveneens geleid tot een conserverings- en conserveringsbeleid. Zo is het jaarlijkse budget van het Historisch Fonds substantieel toegenomen. In beide gevallen was het rapport een werkdocument waarmee het conserveringsbeleid werd opgesteld.

PRESERVEREN VOOROP

Ideaal zou zijn dat de overheid een bewarings- en conserveringsplicht oplegt, en dat ze daar de middelen voor ter beschikking stelt. Elke instelling zou op basis van een globale studie, een totaalbeeld moeten hebben. In een conserveringsplan moeten de prioriteiten bepaald worden: wat in goede staat verkeert moet worden bewaard; wat er slecht aan toe is moet worden geconserveerd, gerestaureerd en dan bewaard; wat verloren dreigt te gaan of

niet meer manipuleerbaar is, moet op een andere drager worden overgezet of gedigitaliseerd om de inhoud te vrijwaren. Bij dat laatste is er uiteraard het probleem van de razendsnelle veroudering van hard- en software. Bij het conserveringsbeleid hoort onvermijdelijk ook een rampenplan met als uitgangspunten: hoe kunnen we een ramp voorkomen en wat doen we als er toch een ramp zou gebeuren.

Een goede gang van zaken voor conservering bestaat erin het verval te stoppen, dan te zorgen voor een goede bewaring in geschikte gebouwen, en vervolgens te conserveren en te restaureren.

Enige realiteitszin is wel geboden, want er is gewoon te veel materiaal en er zijn geen centen. Guy De Witte: "We zullen keuzes moeten maken. Dezelfde oude kranten kunnen niet langer in tien bibliotheken of archieven fysiek bewaard worden. Laten we stellen dat twee keer volstaat, bij voorkeur in die instellingen waar ze het best aansluiten bij de primaire doelstellingen.

Enkele 'wapenfeiten' uit de carrière van Guy De Witte

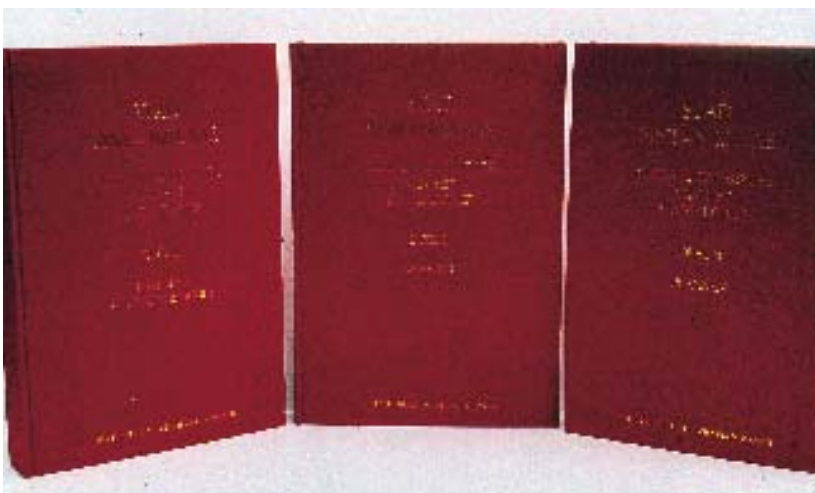
- Globale Studie Historisch Fonds Brugge: 1993-1994
- Conservatie en Restauratie Iato-atlas Sint-Niklaas 1994
- Globale Studie Stadsarchief Sint-Niklaas: 1996-1997
- Preservatieproject 'Fasedozen', Stadsarchief Sint-Niklaas, 1998-2001
- Medewerker aan de Unesco-CD-Rom 'Safeguarding our documentary heritage': 2000
- Accreditatie door de 'Institute of Paper Conservation', UK, 2000
- Cursus 'Preservatie', Brugge, VVBAD, 2000
- Exhibition-conservator 'Besloten Wereld, Open Boeken', Brugge Culturele Hoofdstad, 2002

Andere instellingen kunnen de inhoud digitaal ter beschikking stellen."

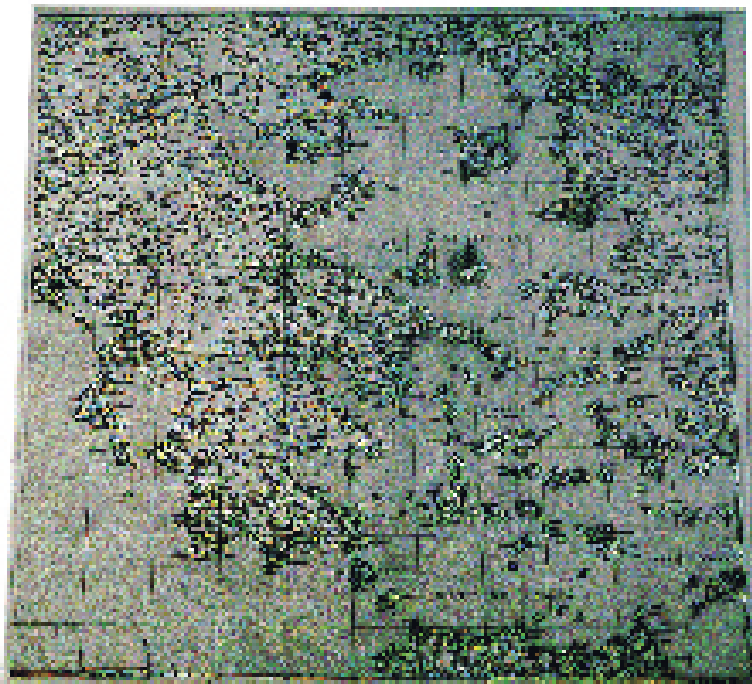
BEWUSTMAKING

Onthutsend is dat er nog steeds gesold wordt met unieke documenten. Een antiquair die een uniek werk blad per blad verkoopt om er meer geld uit te slaan, behoort helaas nog niet tot het verleden. Aan bewustmaking moet nog hard gewerkt worden. Het bijbrengen van verantwoordelijkheidszin is hier primordiaal. Eén manier om dat te realiseren is mensen opleiden.

Guy De Witte: "Door les te geven kan ik mijn ideeën uitdragen. Ik hoop hiermee een steentje bij te dragen aan het behoud van het cultuurhistorisch patrimonium. Lessen in conservering zijn een noodzaak. Want wat stel ik vast? Dat 40% van de prenten verkeerd ingelijst zijn. Dat kunstenaars niet meer weten welke materialen ze zelf gebruiken bij het maken van Moderne Kunst. Dat mensen niet weten waaruit een cd gemaakt is en aan welke invloeden zo'n voorwerp dus onderhevig is. Materiaalkennis is zo belangrijk dat elke cursus over conservering daarmee moet beginnen. Een opleiding in conservering is essentieel

Voor een globale studie over bijvoorbeeld het Stadsarchief van Sint-Niklaas zijn al gauw enkele boekdelen nodig.

Een kaart uit de IATO-atlas na de behandeling.

voor zowel bibliothecarissen, archivisten en antiquairs als inlijsters, maar ook voor het publiek, want we dragen allen verantwoordelijkheid voor het patrimonium in ons bezit. Het is belangrijk dat je mensen zo goed mogelijk informeert, want hoe meer ze weten, hoe voorzichtiger ze omgaan met de historische werken.

Voor restaurateurs pleit ik voor een goede interdisciplinaire opleiding, op universitair niveau, waarin technische en theoretische aspecten van preservatie, conservering en restauratie in al hun facetten worden belicht. Dit is de enige mogelijkheid om het beroep de geloofwaardigheid en het respect te geven dat het verdient. En ik zal

me blijven verzetten tegen allerlei halfbakken cursussen die op een misleidende manier mensen de indruk geven dat ze kunnen leren restaureren in twintig dagen. Bij dat soort van cursussen heeft niemand belang: de student niet, want hij kan het niet; de inrichtende macht niet want hij schiet tekort in zijn taak; het beroep niet want het imago lijdt eronder; het patrimonium niet, want het wordt bedreigd in zijn voortbestaan; de lesgever niet, want hij bedreigt iedereen, ook zichzelf."

De Zilveren Passer

Adviesbureau en atelier voor preservatie, conservatie en restauratie van boeken, archivalia en grafiek
Rabotstraat 28
9000 Gent
Tel.: 09-225 90 58
Fax: 09-233 00 20
E-mail: zilverenpasser@pandora.be
URL: www.zilverenpasser.com

SAMENVATTING

In verschillende landen bestaat er een of andere vorm van beleid voor het preserveren en het conserveren van archiefbescheiden en bibliotheekcollecties. Vlaanderen moet het, ondanks zijn enorme rijkdom aan handschriften, historische drukken en grafiek, zonder enig beleid stellen. Dat maakt dat wie bij ons als restaurateur van dergelijke documenten wil overleven, zoals Guy De Witte, dat op zelfstandige basis moet doen.

Een bewarings- en preservatieplicht, opgelegd door de overheid, is een eerste vereiste om de Vlaamse situatie op te tillen. Ook moet dringend iets gedaan worden aan een algehele bewustmaking en het bijbrengen van een verantwoordelijkheidsgevoel voor ons unieke papieren erfgoed. Dat kan in de eerste plaats door een goede multidisciplinaire opleiding te ontwikkelen.

ABSTRACT

Several countries have developed a kind of preservation and conservation policy with respect to archival documents and library collections. Despite its enormous opulence of manuscripts, historical prints and graphics, Flanders still has to do without any policy in this field. This implies that people, who make their business of restoring suchlike documents, are obliged to do so on a self-employed basis, like Guy De Witte.

A conservation and preservation duty, imposed by the government, is a first requirement for ameliorating the Flemish situation. Besides, efforts have to be made to awaken people to the value of our unique paper heritage and impart them with a sense of responsibility. A first means to achieve this consists in developing a sound, multidisciplinary education.